

SKRÅBLIKK

NORSK MURDAG 2012

Dette er originalutkastet. En noe forkortet utgave ble fremført.

Einar Dahle: Skråblikk

"KAN VI FÅ TILBAKE DEN MASSIVE TEGLMUREN?"

Norsk murdag 2012, Hamsunsalen, Gyldendalhuset
24.april 2012

Impromptu 1:

Takk for invitasjonen til Norsk Murdag 2012 i et av de deiligste auditorier i vår lille by. Mitt navn er Aina Dahle. Jeg har for vane å stille opp for programhelten Einar Dahle. Det er Aina som gjør jobben; det er hun som tegner, skriver, underviser og holder fordrag. Han får oppmerksomheten, innkasserer honorar og mottar lønn, men sant nok betaler han Ainas trafikkbøter, skatt og avgifter og klær i ny og ne. Men det er altså hun som har tatt jobben med å svare på spørsmålet:

"KAN VI FÅ TILBAKE DEN MASSIVE TEGLMUREN?"

Jeg hadde en drøm om å bygge hus i massiv tegl. Jeg elsker kuldebroer.

Men hver gang skortet det på motet eller viljen til å kjempe mot makter og myndigheter, byggherrer og entreprenører. Kompakt som denne 1/2 stensmuren, en utebod på Ullern med med åpent tak, ble det aldri. Det ble med diafragmaveggen stappet med isolasjon eller en klassisk skallmurskonstruksjon, også den fylt til randen med isolasjon.

Diafragma er en selvsagt ting hos oss i Norge. Ikke så i Danmark. Innfallsvinkelen til temaet er en utledning *Revitalisering av teglmuren*, tittelen på doktorgraden til arkitekt Mette Jerl Jensen som undertiden med avhandlingen sin jobbet på arkitektkontoret Lundegaard og Tranberg AS under veiledning av Lene Tranberg og med Det Kongelige teaters nye Skuespillehus i København som oppgave. Og det handler om ytterveggen. Både hos henne og hos oss:

Altså:

Kan vi få tilbake den massive teglmuren fasaden?

Da må vi spørre oss: Vil vi det? Må vi det? Har i så fall veggen noen gang vært massiv, monolittisk? Og hvorfor: Er det fordi vi mener å tro at veggen inne skal være lik veggen ute? At det er det samme materialet ute og inne? At stoffet skal være helt og gjennomgående fordi vi ikke ønsker oss den lagdelte veggen, selv ikke når ytterste og innerste sjikt eller lag består av samme material. Er ikke arkitektur mer enn veggens beskaffenhet. Er ikke virkningen viktigere enn oppbyggingen? Må vi ha en monolittisk, massiv vegg?

Impromptu 2:

Ikke nødvendigvis. Ikke en gang på Kong Salomos tid. Men vi vet at før ideen om å proppe isolasjonsmaterial inn i vegger, før ideen om en sjiktvis oppbygging av ytterveggen, før luftkanaler, luftet kledning, før bergensmur, hulmur, skallmur, doble glassfasader og fandens oldemor, var teglmaterialets egenporøsitet luftig nok for dem med jorder fulle av leire og trekull nok til å brenne den samme leiren og vann til å elte, rense og slukke branner. Det var en gang nok med teglstein og kalkmørtel når hus skulle reises og byer bygges. Muren knytter seg til bakken, er en fortsettelse av denne, en metamorfosisk foredling og kultivering av jorden selv, forutsatt at det kapillære suget brytes. Huset reiser seg fra bakken mot himmelen og står i mot elementene, brukens og livets påkjenninger, samt tidens tann. Også i skoglandet Norge som langsam ristet av seg tømmerkogens slappe stokker og kultiverte dem med oppgangssagen til planker, brett og bord. Planken ble reist på høykant og sjikt på sjikt ble ytterveggen bygget av de samme bord, paneler, brett. (Er trebransjen skyld i den lagdelte fasaden?) De som ikke hadde råd, allmuen, beholdt alt trehvitt, malte verken ute eller inne. De med tid og penger malte og dekorerte, de aller rikeste foret veggen med tapet av silke og gobelenger, nesten så flott som Kong Salomos tempel: sjiktvis med stein, cedertre og gull i den rekkefølgen utenfra og inn. Det står i Bibelen, det står i beskrivelsen.

Men om vi nå har en monolittisk, massiv teglmur, da er vi trygge; den er solid, den er bærekraftig, den magasinerer tilført energi, den har en innebygd treghet mot temperatursvingninger og har langsom fuktvandring som gjør at muren tørker.

En dag kom en mail:

Kære Einar Dahle

Kan du hjelpe mig med afklaring af et spørgsmål?

I forbindelse med min phd afhandling som hedder 'revitalisering af teglmuren', prøver jeg at finde underbyggende fakta om udeladelse af kuldebrobrydning i vindues false, og læser med stor interesse dit afsnit om Knut Hjeltnes' enebolig på bygdøy (s 208) i den meget fine bog om 'Norsk Murarkitektur'.

Du skriver at kuldebrobrytning ved vinduerne ikke er nødvendig ved diafragma mur konstruktionen, og man derfor kan placere vinduerne som man vil -

I Danmark anvender man ikke diafragamurværk, og jeg vil gerne i min afhandling beskrive denne konstruktion, og synes jo derfor, at det lyder meget besnærende, at man ikke behøver kuldebrobrydning. Men hvorfor behøver man ikke kuldebrobrydningen ved vinduerne?

i håb og med venlige hilsen Mette Jerl Jensen

Jeg svarte så godt jeg kunne. Jeg havde lært av mursenterets tidligere leder sivilingeniør Finn Madsø, hans medarbeidere Bjørn Sandaker og Geir Wold Hansen og gode kollegaer, så svaret kom uten å betenke meg:

Diafragmavegger av tegl har gjennom sin tyngde stor termisk kapasitet. På samme tid er varmeledningsevnen relativ dårlig pga teglets porøsitet. (Betong som har langt andre egenskaper enn mur, ville altså ikke kunne oppvise samme oppførsel). Denne treghet hindrer varme, respektive kulde å vandre hurtig frem og tilbake. Der vinduet er, vil værelsestemperaturen varme opp tegl og vinduskarm, men også den umiddelbare delen av den kalde ytterveggen. I tillegg vil teglmaterialets porøsitet bremse og utjevne fuktvandringen gjennom konstruksjonen.

Stegene mellom yttervange og innervange kan låses med teglsten eller rustfrie stålbindere, alt etter det forband som velges, den muring/pussing/vannskuring man velger. Og som vi nå opplever i Norge med tanke på såkalte passivhus, man kan fylle mellomrommet med så mye isolasjon man bare orker. Einar Dahle, 2010

Et stort tak fordi du tog dig tid til at svare så udførligt. jeg har meget stor tiltro til diafragma muren, den rummer mange oplagte muligheder for at udnytte teglets iboende egenskaber, og jeg håber, jeg kan bidrage til at den finder sin vej til danske murværks byggerier.

Impromptu 3: Ting er ikke bestandig det man tror. Verken Kong Salomos tempel eller de husene vi setter opp. Men vi vil så gjerne tro det vi ser:

Vi vil at et murhus skal se ut som det, være muralt.

Vi vil at et teglhus skal se ut som det. De engelske arkitektene Jonathan Sergison og Stephen Bates har oppfunnet et uttrykk for denne måten å være på: BRICKNESS. For å kunne svare til beskrivelsen, måtte teglsteinen være synlig i veggen, fattbar i sammenhengen og korrekt benyttet, ikke som forheng eller tapet over lange, horisontale, modernistiske vindusåpninger, ikke som forblending eller ytterfrakk, men som byggematerial som reiser seg fra bakken eller det som bærer, med åpninger svarende til det tegl selv kan bære eller spenne. Altså en vertikalisering av åpningen, en vertikalisering av veggen og det arkitektoniske uttrykk, en sammenheng med det de samme arkitektene beskrev som BRICK-WORK: GEWICHT UND PRÄSENZ, altså: TEGL: TYNGDE OG NÆRVÆR. Det var i 2005. Etter mer forskning har de altså kommet til at dette kan sammenfattes i ordet BRICKNESS. En herlig formulering som ikke eier en oversettelse i tysk eller de nordiske språk. TEGLHET.

Men vi vil altså fortsatt at hus skal se ut tilsvarende de materialer de er bygget med:

Tre er tre?

Betong er betong?

Tegl er tegl?

Dette er en moraliserende tilnærming til estetikken. Vi må altså ikke bare sanse, men vite hva sannheten er. Er sannheten konstruert eller tillært? De diskuterer det i sal 250, ikke langt herfra.

Da jeg jobbet for datidens mestvinnende arkitekter Paul Cappelen og Torbjørn Rodahl i Dar es Salaam, Tanzania, bygget vi store skoler ved kysten og her inne i landet, i den lille byen Songea, nesten ved Tanganyika-sjøen. Nord-koreansk sement var umulig å få transportert inn fra kysten pga regntiden. Entreprenøren og jeg å valgte da å erstatte myndighetenes krav om betongstein (det var før soil-cement stein ble innført) med teglstein brent av 20 familier med teglmiler som reiste seg av jorden rundt skoletomten. Et lokalt, midlertidig teglverk med håndbanket stein.

Songea. Making architecture with only one layer....

Etter tre år med hus bygget av monolittisk, massivt murverk, tegl- og betongstein, lengtet jeg hjem til den lagdelte veggen i kalde Norge. Jeg var lei av sol, varme, termitter, slanger og palmeblad, seiling i indiske hav og safari. Jeg lengtet hjem til den kompliserte veggen, den jeg trodde skulle gi mer motstand, motstand til å forme gode rom og en interessant bygningskropp i spenningsfeltet mellom ute og inne, stedet der en bygning bekrefter og avslører seg og hvor arkitekturen oppstår, iflg Hans Sedlmeyr om barokken. Men arkitektur er mer enn veggen. Det har Lao Tse sagt mer om, Frank Lloyd Wright også. Arkitektur handler om rom. Det abstrakte, likevel nærværende rom konstituert av tak, gulv og vegger.

Hadde jeg alt etter fire år glemt det Aris Konstantinidis lærte oss i Zürich da han var gjesteprofessor der? At arkitekturen oppstår i det enkle, velpeide bygningskropp hvor vektor balanseres innover og utover, oppover og nedover. Hvor utsikten rammes inn, landskapet fortettes og beskrives av tempelet. Veggskiver og åpninger og det samlende taket over uterom og innerom. Det vidstrakte og det nære rom. Arkaisk? Nei arkadisk.

Det første hus jeg tegnet på norsk jord var dette Lecahuset i Asker. Et tilbygg til et trehus av Nils Alm Rosland. 25 cm uisolert Lecastein med grunnmur av betong. K-verdi 0,75 hvis jeg husker riktig. Murt med to mørtelstrenger og fylte fuger, hvit edelslemming fra Oslo Mørtelverk. Fortsatt en bedre isoleringsverdi enn Geir Grungs glasshus!

Making architecture with just one material and one layer.

One more time. Muralness.....

Aris Konstantinidis livsverk gikk til grunne pga myndighetenes manglende forståelse, deres mål var lykke, han søkte mening. Selv forstod han Mies van der Rohes hemmelighet hvor teglskivene ikke bare fanget landskapet og brakte det inn i sommerhuset, men også hvordan veggskivene løftet taket opp fra jorden og gav menneskene rom, oppholdsrom under en ny himmel. Hvor livet kan finne sted mellom vegger, gulv og tak.

Og det er livet det handler om.

Myndigheters krav og behovsprøving spør etter lykke. Vi spør etter mening.

I siste nummer av det herværende tidsskrift for MUR og BETONG skriver jeg i imperativ form: BYGG FOR LIVET.

Kanskje Louis Kahn har svar vi kan bruke:

"A house, you see, meets a need, but a home fulfills a desire" Louis Kahn (1901 – 1974)

Vi bygger for å dekke behov, men også for å oppfylle ønsker og drømmer. "A house, you see, meets a need, but a home fulfills a desire", sa Louis Kahn i et intervju med Cook og Klotz utgitt året før Kahn døde. Louis Kahn var selvsagt opptatt av gode målbare byggemetoder, fornuftig arealbruk, men viktigst var hans innsats for umålbare verdier slik at livet kan finnes sted: opplevelse, helse, miljø og sikkerhet, sunnhet og velvære. Trygghet, lys og varme? Holde hjulene i gang?

Vi bygger ikke for å oppfylle lover og regler. Vi bygger for å oppnå et godt inneklime og et godt lokalklima. Vi skal utnytte det faktum at solen går sin gang og sprer lys og varme, energi og dets følger. Vi skal nyte det i nord som noen nyter det i sør. Skulle vi bygge optimalt i forhold til lover og regler og politiske agendaer bør en bygnings klimaskall – vegger og tak – være minst mulig sett i forhold til en bygnings fotavtrykk. Geometrien gir oss svaret som eskimoene utnytter i sin iglo. Halvkulen er den optimale form, men svarer ikke på oppgaven å dekke behov og oppfylle drømmer.

Kun 5-10 % av verdens bygningsmasse er tegnet av arkitekter. Nærmere 5 enn 10. Kun en brøkdel av dette kan betegnes som arkitektur, byggekunst. Det meste tilhører det alminnelige byggeri. Ut fra kjente energiberegninger står det jeg kaller arkitektur for maks 0,2 % av all forbrukt energi på jorden. I forhold til lovverket: Kan arkitektur – byggekunst – få dispensasjon? Grunnlaget for

dispensasjon er tiltaket gagnar mer enn det skader.

Kan umålbare verdier gis en høyere valens enn dagens målbare størrelser?

Kan vi med loven i hånden bygge massive teglmurer?

Verdens totale energiforbruk i dag kan dekkes av de solstråler som skinner på 0.1 % av jordens overflate forutsatt at denne befinner seg i ekvatorbeltets tørre områder (les: landfaste områder). Jeg tolker prof. John B. Rekstads forelesning på AHO dit hen at jorden har et enormt potensial til fortsatt å fø kommende milliarder forutsatt at vi utnytter solenergien der den er å finne og med riktig teknologi. Det blir mye å forske på fremover.

Når kommer kuldebroene tilbake? Før jul hadde jeg gleden av å være opponent for en såkalt erhvervs-Ph D, sponset av Københavns murmesterlaug, på Arkitektavdelingen ved Det Kongelige Danske Kunstakademi i København. Avhandlingen til arkitekt Mette Jerl Jensen hadde tittelen *REVITALISERING AF TEGLMUREN*. Hun går hardt ut mot de politiske beslutninger som har ført til de mange dårlige danske teglhus, både teknisk og visuelt, i moderne tid. Det verste er at utgiftene ved å bo så nært polområdene ikke blir mindre av de tiltak som lovverket påtvinger oss, heller flere. Fordi spart energi ett sted blir til forbrukt energi andre steder. Det er som om Newton spøker i bakgrunnen.

”Måske er de bygningsfysiske konsekvenser af de ændringer, bygningsreglementet har medført, i virkeligheden langt mer problematiske og omfattende end den kuldebro, hulmuren med faste bindere lagde for dagen?” Mette Jerl Jensen, 2011

Doktoranden forkaster ”skallmuren”, det vi på norsk kaller forblending, og ønsker seg et murverk hvor det er forbindelse mellom den ytre og indre vange, en diafragmavegg eller en monolittisk konstruksjon stikk i strid med bygningsreglene som kun ser på isolasjonsgrad og tetthet som gyldige faktorer i et komplekst regnskap. Resultatet er åpenbart: Kuldebrofokusering, øket isolering og alt for tette hus gir dårlig innelima. Den lagdelte ytterveggen hindrer den naturlige temperatur- og fuktvandring i den tradisjonelle, monolittiske murveggen.

Det man sparer på å isolere og gjøre hus tette, forsvinner i den andre enden med å ventilere, reparere, og til slutt kurere folks sykdommer både psykisk og somatisk.

Det er når veggen får lov å transportere varme og fuktighet i et langsomt tempo (stor treghet) at det porøse teglmaterialet er andre materialer overlegent. Borte er sopp, råte, dårlig luft, allergier og hodepine. Takket være kuldebroen. Isolert sett har tegl en dårligere lambdaverdi enn alle kjente isolasjonsmaterialer. Lettaggregatbetongen har bedre lambdaverdi enn tegl da den er mer porøs, men har av samme grunn en dårligere varmekapasitet enn tegl. Men både tegl, teglblokker (som Poroton, Porotherm f.eks) og lettaggregatblokken (som f.eks Leca uten isolasjon) forsvaret sin posisjon i en fornuftig verdikjede sammenlignet med andre kjente veggkonstruksjoner.

Dansk byggeri operer stort sett med bærekonstruksjon av betongelementer eller stål. Sjeldent treverk. Det er følgelig betongflater eller utmurte bakvegger mellom betong og stål som forblendes med det de kaller skallmur, og da som regel er denne skallmur av tegl. Denne regnfrakk er like problematisk i Danmark som den er i land i den tempererte sone. Man kan si at Norge med et noe kjøligere klima, med færre dager rundt frysepunktet, har en lettere bygningsfysikalsk virkelighet å hankes med. Vårt innenlandsklima har mindre vindlaster og slagregn enn det flate Danmark. Vel har vi sjøsprøyt og horisontalt regn, men murverksprodusenter og mørtelprodusenter har bidratt til en usedvanlig forbedring av sine produkter som i dag står i mot det meste. Da Holmgrens lærebok ved NTH, *BYGNINGLÆRE*, ble utgitt i 1946, det året mange av oss ble født, hadde vi mange teglverk, men ikke alltid like gode teglstein og mørtel som i dag. Og heldigvis ikke samme lovverk, samme isolasjonsmaterialer, plast, ventilasjonsanlegg og fandens oldemor som vi har det i dag. Læreboken peker like fullt på vanninntrengningsproblemet i murverk, særlig

i kanalmurverket hvor vann som trenger inn blir liggende i bunnen av hver kanal og forårsaker tregt opptak og derfor nedfuktet vegg. Å tro at en frittstående, drenert formur, en forblending skulle bli regnfrakken som skulle redde kroppen innefor, vet vi ikke førte frem. Vi trenger ikke regnfrakk, vi trenger hardfør hud som tåler en støyt. Som den menneskelige hud i samvirke med sener, muskler, brusk og ben. Hel ved om du vil.

Mette Jerl Jensen peker mot Norge når hun viser til måter å komme ut av den knipe man er havnet i i Danmark.

Hun viser til teoretisk og praktisk forskning, filosofisk og tekniske redegjørelser av norske arkitekter og ingeniører hvor både Geir Wold Hansen, Bjørn Sandaker og programhelten nevnes.

Knut Hjeltnes enebolig i Dronninghaven viser diafragmaveggens egenskap til å la vinduet plasseres der det arkitektonisk og romlig gir mening; på utsiden, hvor som helst i smyget og på innsiden.

Gardermoens energisentral av Lund & Slaatto arkitekter v/Pål Bjørnstad hvor Jensen og Skodvin har gitt et betydelig bidrag, viser hvordan diafragmakonstruksjonen som bærende vegg gir et modulløst grunnriss som sømløst kan ta i mot endringer i planleggingen når brukskrav og behov ikke er bestemt eller besluttet.

Gardermoen viser også hvor elegant dillatasjonsfugene distribueres over fasaden som lysslisser.

Vi må se på verdikjeden en gang til. Troverdige analyser må ha med alle faktorer (elementer) om verdikjedeforståelsen skal bli mer enn ord. Og faktorene bør få den valens de fortjener. Først da blir regnskapet riktig. Direktoratet for Byggkvalitet, tidligere Statens bygningstekniske etat, har ansvar for byggeregler,

hvordan man skal bygge. Vil navneendringen gjøre oss og dem bedre? Regelverk er ikke nok og vi er alle enig om at det viktigste i livet ikke er målbart, likevel sansbart og noe vi erfarer daglig. Arkitektur er opplevelse. Kan opplevelse måles og med hvilken valens?

Materialenes varmekapasitet, fuktresistans og holdbarhet må inn i energiregnskapet, ikke bare produksjon, transport, destruksjon, gjenbruk. Vindu og dører og deres innsetningsdetaljer er kritisk suksessfaktorer, sikkert også en mengde andre. Min intuisjon forteller meg at lovgivingen legger ingeniørutdannelsens elementmetode til grunn for både beregninger og argumentasjon, mens den burde lagt arkitektutdannelsens helhetssyn til grunn. Livet kan ikke stykkes opp, heller ikke energiregnskapet. Det må sees i sammenheng med livet som finner sted over tid, lang tid! Og hva den dagen all isolasjon skal saneres som asbesten i dag?

Et skihopp bedømmes på grunnlag av lengde og stil.

Stilkarakterens valens er konstant, men subjektiv, den menneskelige faktor reduseres ved at høyeste og laveste stilkarakter strykes og summen føres inn i regnestykket. Lengdepoengene er avhengig av bakkestørrelsen, meterverdien i regnskapet reduseres i takt med bakkestørrelsen. Men dette er ikke nok. Lengde og stil er ikke bare avhengig av hopperens dyktighet, hoppdress, ski og prepping, de er avhengig av farten på hoppet, vind og oppdrift. Derfor justeres tilløpet med tilhørende poengtillegg eller -fradrag og ditto for vind/oppdrift. Og man hopper ikke på slalåmski. En vegg som magasinerer varme er mer verdt enn en som ikke gjør det. En vegg som puster gir god helse og er bedre enn en plastinnpakket ditto. I den elementære verden er det stor forskjell på trehus og murhus og det bør komme murhusene til gode. Det er gitt generell dispensasjon for yttervegger i tømmer, hvorfor ikke mur?

Politikere er lette å lure. Lobbyvinnerne i Norge synes å være ventilasjonsindustrien og isolasjonsprodusentene. Ventilasjon må vi ha, men mest mulig naturlig med luftbehandling som følger termiske lover. Men hvor blir det av isolasjonsrevolusjonen? Bilprodusentene har klart å lage drivstoffgjerrige motorer med minimale utslipp og hybride løsninger og som går på nye energikilder som hydrogen. Isolasjonsprodukter utviklet av romfartsindustrien har en lambda-verdi som overgår det meste, også prismessig. Når får byggeindustrien glede av disse forskningsresultatene. Når isolasjonsprodusentene har tømt sine lagre? Det burde være et politisk spørsmål, ikke et økonomisk.

Det er mye å glede seg over. Trikken i Oslo går, buss og bane, ja selv toget går, og det er billig å fly og billigere skal det bli, i hvert fall til noen destinasjoner. Avgiftsregler gjør bedre biler billigere. Og solen går sin gang. Hvorfor blir det da stadig dyrere å bygge hus i dette landet? Og hvorfor blir de stadig dårligere? Har regelverket skylden eller byggeindustrien selv, den som lot seg forlede av oljeindustriens flyt- kvalitetssikringsprogrammer? Er det fordi byggeindustriens aktører er udugelige og griske og setter av minimalt til forskning og utvikling? Eller er ingeniørene og arkitektene mediokre, at de intet lenger vet, kan eller vil? Eller er det de medieeksponerte eiendomsmeglere og prosjektmakere som har skylden? Eller har entreprenørene skylden. De sliter med importert arbeidskraft og en administrasjon som æser, skjemaveldet har tatt over. Skjemaer fremfor kunnskap, kontroll fremfor håndverk. Det må jo gå galt. Dette er ikke entreprenørenes feil. Det er myndighetenes feil og politikerne. De er årsaken til papirveldet. De gav oss avviksmeldingen som forskyver innsatsen fra det å bygge riktig til det å rapportere og dokumentere det som gikk galt!

Alt som kan gå galt, går galt. Vi trenger ikke å fylle ut skjemaer for å vite det. Entreprenørene har dårlig inntjening og mange unødvendige ledd i organisasjonen. Før holdt det med en arkitekt som tegnet og ledet byggearbeidet og en håndverker som bygget. Nå bygger de som intet vet og intet kan. Vi må få bort det udugelige mellomsjiktet i byggeindustrien. De som opptar plass og koster penger. Regelverket må bli enklere. Den som gir tillatelse (kommunene) må også ta ansvar. Da trer fellesskapet inn på vegne av den enkelte og det var slik ideen om kommunal forvaltning startet. Alle betaler til fellesskapet og får de tjenestene de har behov for tilbake. Selvsagt skal den som bygger betale for disse kommunale tjenestene, men han skal bare ta ansvar for skjødesløshet og bevisst ugang. Slik blir risken mindre. Alle skal lære seg til å ta risk, ikke i forhold til sikkerhet, men i forhold til dumhet.

Takket være Golfstrømmen har vi det rimelig bra i Norge og det er nærmere 100 000 år til neste store istid. Men til tross for det: her er kaldt og gustent og vi har alltid måttet produsere og (for)bruke energi for å holde varmen. Og vi høstet det vi sådde og la det i våre forrådsrom, i bur, på låven, i kjeller og boder og bruker av dette forråd gjennom vinteren, mens vi tenker hvor godt det hadde vært i et varmere land med de stadig modne

pawpawfrukt. Uten Golfstrømmen ville vi bodd i iglo eller ikke bodd i vårt vakre land overhode.

Og siden myndighetene ikke nekter oss og bo så kaldt og langt mot nord (Sentral-Europa medregnet), må vi få lov å feire livet fremfor et idiotisk regelverk. La oss leve, gi livet kvaliteter, arkitektoniske og menneskelige kvaliteter slik Hans Scharoun har gitt oss eksempelet på i mange av sine fantastiske hus og bygninger, særlig pikeskolen i Lünen og barneskolen i Marl. Begge ble bygget for ca 50 år siden. De er eksempler på organisk arkitektur, ikke bare i distribusjon og organisasjon av form, funksjon og teknikk, men utforming av gode rom med menneskelig målestokk som understøtter barn og ungdoms oppvekstkår i trygge omgivelser. Begge skolene har et stort klimaskall i forhold til gulvareal og burde i energiøkonomiseringens navn ikke vært tillatt verken den gang eller nå. De er dyre å bygge, dyre å fyre, dyre å vedlikeholde. Men de er gode å være i, gode å oppleve, gjør menneskene glade og produserer trygge samfunnsborgere. Hva er prisen på et menneske? Hva har ikke samfunnet spart på disse skolene? Politikk er arkitektur, politikk er fordeling av økonomiske midler. Arkitektur er politikk. Snart er oppgjørets time kommet. Regnskapet vil se annerledes ut enn tallmagikerne vil like.

”Som et hvert byggverk skal en skole formidle forestillingen om en måte å leve på – slik demokrati som universelt prinsipp, virkeliggjør en måte å leve på. De to størrelsene kan ikke vise hverandre ryggen.” Hans Scharoun, 1964

Skal vi fortsette å bo her eller skal vi gjøre som trekkfuglene: flytte sørover? Legge landet i opplag om vinteren og ta det frem når det våres? Nei, vi blir som Ivar Aasen. Og aksepterer at det er ulike måter å bruke energi på; på opplevelse, på produksjon, på arbeid, på rekreasjon, på sport, musikk, teater, film og opera, ballett, religions- og livssynsutøvelse, kommunikasjon og transport. Noen flyr til Syden stadig vekk. Noen blir heller hjemme foran det store, deilige panoramavindu mot snøtunge graner i nord. Men det er ikke lov, og skal jeg gjøre det, må jeg bryte lover og regler. Ja, kanskje det er det jeg kommer til å gjøre, gjøre som Katharine Hepburn sa:

“If you obey all the rules, you miss all the fun”

Jeg velger å ha det gøy

BEK: Slemdalsveien 95.

Å få frem det murale, samtidig brickness. Det
deilige teglige, det teglhafte.

Boken om Bengt Espen Knutsen.

**BEK har holdt det gående siden før 1960 og er
still going strong**